

Történelmi tyúkperek

Várady Tibor: *Mi történt Écskán?* Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2019

Van egy amolyan intellektuális viccnek illő sztori, amelyet S. Z. filozófus, szenvedélyes tücsök-bogárgyűjtögető barátjától, az ún. kulturális mémek (kultúrgének) szakértőjétől hallott e sorok írója, és amelyet rettent szeret lazán felidézni. Nevezetesen azt, hogy az amerikai *Mezők és patakok* című vadász-, sportlövő- és horgászmagazin hasábjain jelent meg egy elmarasztaló kritika a *Lady Chatterley szeretője* című, világszerte híres Lawrence-regényről anno. Abban található a sommás ítélet, amely szerint ama elhíresült angol vadőr mindennapi életének szóban forgó festői leírása méltán tart igényt a szabad ég alatti életet kedvelő olvasó érdeklődésére, mert sokat foglalkozik a fácánneveléssel, a vadorzók lefülelésével és az élősdiak írtásának agyafúrt módszereivel, valamint a hivatásos vadőr egyéb feladataival és kötelességeivel. Sajnálatos módon azonban az embernek sok-sok felesleges anyagon kell átrágnia magát ahhoz, hogy felfedezhesse és élvezhesse a közép-angliai vadgazdaság igazgatásáról szóló részleteket, következésképp e könyv semmiképp sem helyettesítheti bizonyos J. R. Miller *Gyakorlati vadgazdálkodás* című művét. – Nos, hogy Várady Tibor könyve vajon mely olyan alapos és körültekintő szakdolgozattal szemben lép fel puszta létrejöttével fenyegetően, amely munka tematikailag szigorúan az écskai sporthalászatot és vadászatot lehetővé tevő mai szerb vadászvalósággal foglalkozik, nehéz lenne megmondani. Biztos van ilyen literatúra, csak itt nincs rá szükség. A szerző felmenőinek ügyvédi hagyatékát feldolgozó harmadik könyve dokumentumregényként primán megáll a saját lábán, ugyanakkor senki elől nem takarja el a napot. Viszonylag szerény jogtudományi és történelmi tudással is könnyen követhető, némi ironikus hajlam birtokában élvezetes, sőt, ragyogó olvasmány, amelynek lapjain olyan

híres múltbéli vadászok is megjelennek a kisemberek és apró-cseprő ügyeik mellett, mint például az egy sokkal komolyabb szarajevói lövöldözés áldozatává vált trónörökös: Ferenc Ferdinánd.

Mellesleg megjegyzendő, persze, ami a lövöldözés „komolyságát” illeti, hogy például egészen más véleménnyel lehet erről a vadkacsa, azonban őt bagatell módon lepuffantani igen, értelmesen beszéltetni viszont kevésbé tudjuk. Ehhez a gondolatkörhöz tapadóan magának Váradynak van Bertrand Russel filozófus nyomán az a szellemes (végig jellemzi a stílust!) idézete, amely szerint akár mennyire elokvensen ugat is a kutya, nem tudja közölni például azt, hogy a szülei becsületesek, de szegények voltak. Tesszük hozzá: ha tizenegyezeren ugatnak is – állítólag pont ennyi eb őrizte egykor az örmény származású Lázár család marháját és a hölgytagok erényét Écskán –, akkor sem jutunk közelebb a közlendő megértéséhez. Sőt... Ugyanakkor ha az a tizenegyezer eb sikeresebb őrzőmunkát végzett volna – kevesebbet ugat, többet harap –, valószínűleg lényegesen kevesebb pikantéria fordulhatna elő emitt Várady Tibor kötetében.

Ez is tény.

Kanyar vissza. A magam részéről ezek után még felidéznek egy kis egészen emberi történetet a saját vadásztársolyomból, amely ugyancsak humoros tónusokkal büszkélkedhet, ám nem az a lényeg, hanem az, hogy összehasonlítási alapul szolgálhat a vizsgált kötetben előforduló események és történelmi háttérük tárgyában. Erre a célra annyiban is megfelel, hogy a majdnem tragédiába torkolló komédia helyszíne ugyanaz az Écska, ez a félezernél is kevesebb lelket számláló kis település Vajdaságban, az ország legnagyobb mesterséges tavával, ami a halász- és vadászturizmus valóságos Mekkájává varázsolta már rég a helyet. Így a titói Jugoszláviába – ezzel együtt Bánátba is – hullámokban érkeztek olaszok, akik arról híresültek el, hogy mindjárt tüzeltek bármire, ami a látókörükben megmozdult. Akárcsak az olasz westernekben szokás. – Így lőtt magának feleséget, mesélték, bizonyos Giovanni (álnév!), aki később maradt is Jugóban, és egy ideig fontos szerepet játszott az écskai turizmus további fellendítésében, akárcsak egykor Harnoncourt Félix. Persze, szerényebb méretekben, és grófi cím nélkül.

Ez a dolog úgy esett meg azokban a boldog hetvenesekben, hogy a derék taliánokat utóbb hölgyrajok kísérték. Zömmel beszéltek olaszul, s maradjunk annyiban, hogy csupán tolmácsi teendőket láttak el. Giovanni csapatához tartozott egy újvidéki olasztanár nő is, akinek

kinn a nádasban szerencsétlen módon sikerült valahogy a tűzvonalba kerülni, és egy sörét homlokon találta. Közel a szemhez, szerencsére a szerencsétlenségben: a látásban nem esett kár. Az orvosok eltávolították az ólomdarabot, ám a dolog nem maradt ennyiben. Bírósági ügy lett belőle. Ki a hibás? Ugye, „az ártatlanság gyanúja mindig fennáll” (így fogalmazott valahol ifj. Lomnici Zoltán jogász). Miután kiderült, hogy a lövedék nagy valószínűséggel Giovanni fegyveréből származott, ő pedig azzal védekezett, hogy semmi rossz szándék nem volt benne, el is hitték neki. Biztos van valami fegyelmi dolog ilyenkor, arról nem tudunk, arról viszont igen, hogy egy ideig kártérítésileg még húzódott az ügy, aztán hirtelen erejét veszítette, mint ama sörét Gordana (másik álnév!) szemöldökcsontján. Ugyanis Giovanni megkérte Gordana kezét, aki boldogan igent mondott, aztán folyt az élet tovább.

Így igaz, nem kacsa, a dolog így történt. Valami lehet tehát abban az Écskában, ami a szerelmi fellángolásoknak és a szükséges kanalizációs munkáknak kedvez, a könnyen gyulladó nádas veszélyes közelsége ellenére. Hiszen a kegyetlenségéről és szerelmi szenvedélyéről ismert hun király, Attila egyik nejeéről, Écskáról kapta rég a nevét példának okáért a hely, és hogy Attila ott pontosan mit művelhetett, abban a tárgyban Várady Tibor is csak találgatni tud, ellenben kevés vitatható akad a végeredményt illetően. Úgy tűnik, szegény Ferenc Ferdinánd is forró szerelmes pillanatokat élt meg és át ugyanott Chotek Zsófiával a vadkacsalövészet csúc szezonjában, abban a pazar Harnoncourt-rezidenciában, amely valóságos éke és büszkesége a helynek, és ahol egyszer rég a kis Liszt Ferenc zongorázott. Nem beszélve arról a sok-sok anonim párról és párocskáról, akik esetleg a nádasban találkozgattak, későbbi időkben pedig – már az autós érában – egy helybeli vállalat este elnéptelenedő parkolójában engedték át magukat a „behajtós mozi” élvezeteinek. Az ő nevüket nem őrizte meg a hivatalos történetírás, többnyire kínos is lett volna. Ellenben valamely elképesztő pereskedés, esetleg sima (vagy éppen rázós) válás okán bekerülhettek az ügyvédi irattárakba, majd onnan mentődhetett át egy részük a vizsgált mű örökkévalóságába – érdekes módjaként a felejtés elleni kompenzációs küzdelemnek.

Mindenesetre a történelmi hírességek itt is előnyben. Miként teljes lelki nyugalommal az is levonható nagy általánosságban, hogy a túlságosan a múlt homályába vesző időrétegek szereplői kevésbé izgalmasak, mint a közelebb esők, miként a még újabb idők szereplői is

hátrányban vannak velük szemben. Így kerekedhet Attila fölébe Ferenc Ferdinánd, az Osztrák–Magyar Monarchia meg így verheti meg elméletileg a történelmi távlatokból nézve kevésbé patinás Jugoszláviát. Persze, vitatható tézis, egy azonban biztos, hogy amennyiben egy kalaplopásban két huszár is szerepel, az hatványozott érdeklődést kelt.

Item. A magyar történelmi Délvidékre érkező örmények, közöttük a Lazarianok felívelésének, látványos boldogulásának, majd hanyatlásának históriája hosszú és kacskaringós a maga főmedrén belül egészen addig a pontig, amelyben a vajdasági tartományi fővárosban, Újvidéken, 1963-ban az épülő Tito marsall sugárút elől elrobbantották az örmény templomot, az utolsó örmény pap, bizonyos Polikárp atya pedig felszállt a vonatra úgy, hogy vissza sem nézett, majd meg se állt Bécsig. (Aztán meg talán New Yorkig.)

Nota bene! Szóban forgó mozaikos, itt-ott a maga töredékes szerkezetében Faulknerre emlékeztető „családregevényben” már jóval korábban kezdünk letérni az örmény útról, tkp. azon a ponton, amelyben az előzvegyült Lázár Viktorina 1871-ben hozzámegy egy Thurn-Taxis Egon Miksának nevezett herceghez, s ezt követően nem ő költözik Berlinbe, hanem a férje Écskára. Nem mellékesen derék gazdálkodó volt Miksa, megalapította a híres écskai ménest, ráadásul ő szervezte meg a vadászturizmust. Viktorina lánya, Marianna meg egy luxemburgi gróf felesége lett. Nevezetesen Harnoncourt Félixé, aki ugyancsak Écskára költözött, hogy egyik központi figurájává váljon mind az écskai életnek, mind az arról szóló műnek. A kezébe kerülő, écskai vonatkozású iratok közül – ahogy Várady Tibor megállapítja – a Harnoncourt családhoz fűződik a legtöbb. Harnoncourt lett a kastély is. Majd megállapítja azt is a szerző/közreadó, hogy persze pontosan mi minden történt a kastélyban és környékén, azt most már senki sem tudná hibátlanul elmesélni, mintegy kafkai homály fedi, ám több részletnek nyoma maradt. Ezek a részletek gyakran össze is kapcsolhatók, és a periratokból az is kirajzolódik, hogy a grófok, a nemesi vendégsereg, a tanyai munkások, az uradalmi ügyintézők, a komornák, a bérlők és a (pofozkodó) szakácsok, szakácsnők tulajdonképpen regényeket követtek el.

Illetve hát zömükben ezt az egy regényt, amelyből az is kiderül, hogyan lehet varázslatos módon halból mozijegy. S amelynek háttérhangjaiból az is kivehető példának okáért, hogyan lesz tizenegyezer kutyából csupán kettő.

Dombosi történetek

